

Cziczó Attila:

BUDAPEST XX.

©2024

www.cziczo.hu

Hulló levelek

ZENÉSZ Azt mondják, a sanzon francia műfaj. Sanzont a franciák énekelnek. Mi is hiszünk ebben, ezért is van egy nagysikerű francia sanzon-estünk. Ám néha meglepődünk, azaz nem is lepődünk meg annyira, mikor kiderül, hogy az egyik legismertebb francia sanzon szerzője magyar. Ez a dal szólt most. Zeneszerzője Kozma József, aki Budapesten élt, tanult, majd menekülnie kellett, ahogy sok-sok tehetséges magyar embernek. Ezért találtuk ki, hogy a legnépszerűbb XX. századi magyar dalokból is legyen egy FÉMes magyar sanzonest. Magyar sanzonok Budapestről, a XX. századból. A szerelemről mesél ma este minden budapesti sanzon, minden dal. Egy lány, egy nő, egy asszony történetét mesélem el. A XX. század meséje lesz ez a Grófnőről, aki 1900. január 2-án született Budapesten. Így ez a történet a Grófnőről szól, Budapestről, a múlt századról, a szerelemről, és azokról a dallamokról, amik végig kísérték őket ebben a száz évben. A Grófnő 16 évesen lett szerelmes a Hercegbe. A Herceg sebesülten érkezett haza a frontról a kórházba, a frontról, ahol a királyért harcolt. A fiatal Grófnő ápolta. Csak egyszer kellett egymás szemébe nézniük, és máris elindult szerelmük hullámvasútja a XX. század lankáin.

Ezt a nagy szerelmet tőled kaptam

GRÓFNŐ Szervusz, Zenész!

ZENÉSZ Szervusz, Grófnő!

GRÓFNŐ Szervusz, Közönség! (nevet) Tetszem?

ZENÉSZ Szép vagy, Grófnő.

GRÓFNŐ Kíváncsi vagy, ugye?

ZENÉSZ Mindig.

GRÓFNŐ Hát jó! (nézőknek) Tényleg rövid leszek. (nagy levegőt vesz) '16-ban tizenhat esztendőm lettem, eszem ágában sem volt leánynak maradni, rohantam mihelyst az ispotályba, hogy kezelgessem a meglőtt honvédokat. Volt elég, lőtték Európát eszetlen! Belibbentem a Timót utcai utókezelőbe a 4 koronás napidíjért, tudták is ám, hogy egy grófnő segédkezik nekik! És ott feküdt előttem ő, a Herceg. Meglövete magát a királyért. Hm. Nem szaporítom a szót, én azt a sebesült embert úgy megmosdattam egy minutum alatt, hogy a csipás szemével csak belenézett a képembe, és már szerelmes is volt a pára. Akkoriban így beszéltem, a parasztok között, akiket egyébiránt becsülök, mert ki dolgozik, az ember, ki csak él, az pediglen... (kacag) Egész életemben szerettem úrin megjelenni, úrin kinézni, ami természetes is, hiszen mindig is úri voltam, vagyok, leszek. Szerettem kidorombítani... Öhm... Származásomat, méltóságomat, rangomat. Hol is tartottam? No, a Herceg, ugye? Miután kimosdattam a kórházból, össze-összejárogattunk, elvitt a hintához, a Ligetbe, a tóhoz. És ha nem voltam vele, csak nyavalygott az a szerencsétlen. De hogy!

Ha itt lennél velem

GRÓFNŐ Teltek a hónapok, aztán már nem nyavalygott annyit ez a Herceg. Ő dolgozott a királynak, én tettem-vettem a semmit, találkoztunk, elégedettek voltunk. Néha „megmosdattam”, na, jó, nem néha! Eljöttek a boldog békeidők! Szegény jóanyám siratta szüléit a Vajdaságban, jóapám bánatosan lejárogatott a pinecébe. Néha jött csak fel. Kohn Béluska elrepült felettünk távozóban, eltemettük az Ady Endrét, ki emlékezett már a háborúra! Az Andrássytól, a Halászbástyától, a Margit-szigettől egyre messzebbnek tűnt az Isonzó folyó vérben ázott partja. Mindegy is. Az én Hercegem beültetett maga mellé a meseautójába, mentünk az Operába, a Szigetre, a Várba, a Normafához. Szerelmes lett ez a Herceg, de úgy ám! Csak egy volt, mi elkedvtelenített oly gyakran. Mert ez a Herceg egyre csak az új királya parancsára várt, őt leste, ahogy almásderes paripáján irányítja az országot. És én? Mintha elfelejtett volna! Pedig...

Engem nem lehet elfelejteni

GRÓFNŐ 1936. Utálatos egy év volt. (sóhajt, hosszú csend) Helló baby, te nyomorult állat! Soha nem akartam különbet nálad! Elállom az utad és megszerezlek! Hihetetlen, hogy nem szeretlek! Nem szeretlek, nem szeretlek, de hogyha eltűnsz, megkereslek! Baby baby, te nyomorult állat! Soha nem akartam különbet nálad! Mocskos idők, szeretned kéne, a jövő itt van és sose lesz vége! Mocskos idők a sarokba bújva! Helló baby, kezdjük újra!

Mocskos idők

ZENÉSZ (Grófnő feldúltan kirohan) A háborúban nincsen hétköznapi, nincsen hétvége, nincsen ünnep, nincsen vasárnap. Nincs miért élni. Nincs miért lenni.

Szomorú vasárnap

GRÓFNŐ (érkezik ordítva) Az én Budapestemet rombolták földig ezek a gazemberek! Elvették minden emlékeket! Összedúlva a város, a Szövetséges Ellenőrző Bizottság tesz rendet, ugye? A lónak a nagy facsatját, azt! Láttam én már vashomlokú szimbirszi parasztgyereket a Patyomkinon kazacsokot járni, de ezek a kommenisták! Mint a szívlapát kicsorbult éle, olyan szögbuták voltak. És ezek kapták meg az országot. A vastag bejszos, a Joszif Visszarugovics, na az volt ám a világ leggyomorsavanyúbb tulokja! (nyugtatja magát) Negyvenkilencben lett hetven ez a tetves, a nagy stanecli, a haladó emberiség vezére, a jótevőnk, a világbéke őre, a kis népek védelmezője, hát nyalta a seggét, kinek szolgáljelke azt súgta. Az írók is megünnepelték ezt a táltost. A Gyurikát kivéve. Ez elpostázta neki A walesi bárdokat. Névtelenül! Aztán jól lebukott. De hogyan? Egyszerű. Egy kis mátematika. Az Írószövetség taglétszáma 241 fő volt. 92 elvtárs a megkeresésre iziben nyelvcsapással szentelt sorokkal válaszolt. Ugyanekkor 148 dögbogár 148 levélben értesítette a szövetséget, hogy az ünneplésben legnagyobb sajnálatára nem tud részt venni, idegösszeroppanásban szenved, mamája haldoklik, krónikus fejfájás kínozza ésatöbbi. 92 meg 148 az összesen 240. A 241-edik volt, aki A walesi bárdokat beküldte. A Gyurika. Na bumm! Jaj, ezek az aranyszív költőcskék! A hűség és hála éneke. (ünnepélyesen elszavalja a verset) Látom föláll - kezében borral telt pohár - Egy vasöntő Moszkvában s fölkiált: "Éljen Sztalin! Éljen a hetven Éves! Társunk! Vezérünk! Tanítónk! Apánk! Éljen a férfi, aki fölnevelte, Ki széppé, nagyá nevelte hazánk!" Koccint. És nézd, fölemelt poharához Fölnyúl millió s millió pohár, Nyújtja kezét orosz, lett, kirgiz, örmény, ukrán, grúz, üzbék, tadzsik és tatár! Egyetlen, dúsan megterített asztal A nagy haza, Körülállják a népek És teli szívvel és teli pohárral köszöntik ezt a termő hetven évet, melynek kalászeit begyűjtik eljövendő ezredévek! Amikor elment tőlünk Lenin elvtárs, Örökbe hagyta ránk, Tartasuk magasra, őrizzük meg tisztán A párttagság magasztos zászlaját - S megesküdt akkor Sztalin Leninnek: Teljesítik végső akaratát! És ezek veszik el tőlem a városomat. Ezek! Az én Budapestemet. Ahol szenvedtem is, bánatom is volt, mégis csak azok maradnak meg bennem belőled, melyek szívemig hatoltak, a lelkeket simogatták. Oh, te gyönyörű város, mi lesz véled? És vélem mi lesz nélküled? Hajh!

Lehet, hogy túlságosan szerettelek

GRÓFNŐ Na! A Hercegem? Ez biza odaállt az új király mellé, s szolgált. A kopaszt. Hogy milyen király volt, arról regéket mesélhetnék. Körbeültette a Balatont narancsfákkal. Hátha lesz itthon is narancsszüret! Nem lett. Volt egy nagy ötlete a Matyi királynak: grófokat, nemeseket, polgárokat kirakni Budapestről vidékre. Mentem én is. Aprajafalván kaptam szállást és munkát. Önkéntesen, naná! Kedves hálótársam volt egy vak kecske, meg négy kifejlett bolha. Kapáltuk a földet, építettük a népköztársaságot. Ja. Hogy nekem hogy hiányzott abban a néhány évben Budapest! A korlátatlan Margit-híd, a Dunában ringó Erzsébet híd, a téglákra omlott Andrássy, ami akkor már Sztalin úttá lett átkeresztelve. Még a körút emléke is fájdalmasan nyomta lelkemet távollétemben. Sosem tudtam feledni, ahogy hajnalban sétálva a lokálból haza indultam, a felkelő nap veres fényében, tudván, hogy hamarist a puha dunnám melegében alszom ki az éjszaka fáradalmaiból, s meghallottam a csilingelést...

Első villamos

GRÓFNŐ Aztán persze visszatérhettem Budapestre, igaz, grófságomat lekaparták címeremről, lettem a népköztársaság megbecsült elvtársa. (felnevet) Szegény Hercegem, várhatta új királyának trónlását, mert a kopaszción leráncigálták a palástját, aztán mehetett Szibériába kussolni, a bejszos meg akkora gutaütést kapott, hogy be sem mertek nyitni a szobájába a talpnyalók, kivárták, míg kiszenvedi a lelkét. Szép uralkodás szép halált érdemel. Viszlát, Matyika, doszvidánijá Joszip, úgy fogtok nékem hiányozni, mint kuktának a disznózsír-fröccs hajnalban.

Azok a boldog szép napok

(Szünet.)

GRÓFNŐ Elmeséltem már az évszázad felét. Ugye, emlékeztek? Kisvilágháború, Kohn Béluska 133 napja, Trianon befüggönyözött nagyterme, nagybányai királyunk a fehér lován, a bejszós Joszip háborúja, a kopasz Matyi uralkodás. Hullottak a magyarok, pusztult Budapest, de a java még csak eztán következett. Hercegemmel szorosra fűztük a mi szerelmünket. Micsoda évek voltak azok! Amíg a nemzeti zászlót ki nem lyuggattuk, vonultunk Pest utcáin, Buda terein, minden magyar lyukas zászlót lengetett a Dunától a Tiszáig, amíg meg nem jöttek a ruszkik, akik aztán szitává lőtték a hazámat, az én gyönyörű városom szép falait. És trónra lépett az új király, a Czermanik Jancsi. Nyújtotta nékem a munkás kacsóját, hogy csókoljam már meg. Hát nem!

Valahol egy lány

GRÓFNŐ Kezdttem fáradni. Elgyengültem. Már-már meghajoltam a királynak, csak maradhassak Budapesten, szerethessem az én Hercegemet. De ez a délceg pont az ellenkezőjét tette: nem adta lelkét a királynak, nemet mondott, aztán felkötözte magát egy vonat kerekei közé, s meg sem állt Bécsig. Mit tehettem? Mentem utána. Át a határon, lőttek utánam, étlen-szomjan gyalogoltam, csak megtalálhassam az én kidisszidált szerelmemet. Nem leltem. Sem Bécsben, sem Brüsszelben, sem Párizsban, sehol sem. Na, mondom, én most jól beletrafáltam. Se Herceg, se Budapest, se haza. Felszálltam hát egy hajóra, irány Amerika. Pénzem sem volt, hát... Ismerkedtem. Volt ott mindenféle alak, kik tátották szájukat a bájamat lesve. Mind közül a legkiválóbb ott állt a táncterem színpadán, és fújta, csak fújta!. Oh, az a fekete ember!

Jamaikai trombitás

GRÓFNŐ Nem hiszitek el, mi hiányzott nékem ott az óceánon ringatózva, a terülj-merülj asztalkám mellől, a fényben úszó palotám ablakán kitekintve. Csessze meg, az én hazám hiányzott! Én olyan honvágytól szenvedtem, hogy el nem tudom néktek mondani. De mi? De mi hiányzott oly nagyon? Se családom, se barátnéim, se senkim nem várt odahaza. De az a Gellért-hegyi árny ködös nappalokon. Az a magyaros morajlás a piacon. A nyári hőségben fröccsenő tűzcsap a bérház udvarán. Az illatok, szagok. A megszokások. Az otthonom hiányzott nagyon. Budapest.

Álmatlanul

GRÓFNŐ Nem is bírtam én sokáig idegenben. A Herceg elillant, hallani nem hallottam felőle. Akkor minek maradjak? A fényűzésből kijutott már nékem bőven, csak ezért nem vágytam a pompában élni idegenben. Hazakönyörögtem hát magam! A konzulátoson jól kifaggattak, grófi múltam okán nem kaptam plusz pontot, de csak megfejtették, hogy dehogy ártok én a kommenista népköztársaságnak. Azért az az ezer dajcsemárk jó zsebekbe került, úgy gondolom. Egy kedd reggel érkeztem haza. Leszálltam a Keletiben, kofferommal végigsétáltam a Fiume úton, ami nagy meglepetésemre át lett nevesítve bizonyos Mező Imre útra. Hm. Meglátogattam jószüléimet sírjuknál. És leültem egy kis padra, az éj besötétedett, én pedig álmodoztam. Arról, ami elmúlt, s arról, ami kimaradt. Hibáztam-e? Ki tudja. De a Herceg oly távol volt tőlem! Az én királyfim nem akart eljönni értem. Tán már nem is akart engem?

Holdvilágos éjszakán

ZENÉSZ (Grófnő kísétál) Íme, a két zenész. Egy ötvenéves barátság. Fele a XX., másik fele a XXI. században. Hogy mióta komédiázunk együtt, azt már nem is számoljuk. Nekünk soha senki nem mondta el, hogy milyen nehéz lesz. Talán ezért is nem vettük észre. Csak csináljuk. Mert szeretünk a színpadon lenni. Ennyi. Pedig ha annak idején egy mester leült volna velünk szemben! Ki tudja, mi lenne ma?

Tanulj meg fiacskám komédiázni

GRÓFNŐ (érkezik) [Megjött a tél]

No, tessék, megjött
a tél,
szállong az undorító
halálfehér,
lesz majd belőle
pocsoly és lucsok,
szürke
mocsok.
Nem az a kimondott
séta-idő.
Randa, undok.
Elkedvetlenítő.
Hová lettek a régi
kemény telek,
amikor szopogattam
ereszről tört jeget?
Azok a gyönyörű,
méteres jégcsapok,
mikor még tél volt a tél,
ropogós kemény fagyok...
mikor még korcsolyázni
lehetett a Dunán
és fűszeres forralt bort
szürcsölni azután.
~~Ötvenöt évesen~~
~~megfáradt, beteg férfi,~~
szeretnék a gyerek-
koromba visszatérni.
Sohase hittem volna,
szánalmas állapot,
hogy így kapaszkodom,
hogy élni akarok.

(csend) Egyre csak jöttek a telek. Megállt az idő. Ránk
húzták a vasfüggönyt, ki se láttunk a világba. Na, erre
mondtam én, hogy elég most már! Mégiscsak a Grófnő
vagyok, nékem ne mondja meg egy pufajkás se, hogy mit
tehetek, s mit nem! (nyugtatja magát) Na, jó, elárulom
néktek, az éjféli szentmise után, mikor kiléptem a
templom kapuján, kit láttam meg fecskét cigerettálni
hangosan rőfögő elvtársai körében? A Herceget! Ez a
nyíltgerincű csak nem tudott kibújni a bőréből. Király
nélkül nem élet az élete. És engem meg sem keresett?
Énrám oda sem pillantott? Hát a szerelmünk az smafu, egy
vérben kimosott verescsillag? Úgy ordítottam, mint az
őzbak párzás idején. A hajnali napfelkelteben rohantam
végig a városon, és nem lehetett leállítani!

Szólj rám, ha hangosan énekelek

GRÓFNŐ Mondjam, vagy úgyis tudjátok? Bizony, a Herceg visszasüdürgött ám. Puhult a királyság, a király lecsusszanóban volt a trónjáról. Ilyenkor persze mindig az eszébe jutok. Megvontam a vállam, kiváltottam a valutakeretem, irány a Jugó tengerpart. Ha akar, jön utánam, ha nem, akkor nem. Én már nem játszottam tovább a szerelmes, ártatlan kis grófleánykát. Pediglen megszakadt a szívem, olyan szerelemmel szerettem, de van nekem azért egy jókora büszkeségem is. Lobogtattam útleveletem, felhúztam hajzuhatagom tetejére napszemüvegem, és úgy vonultam végig a körúton az Ibusz irodáig, mint Héra királyné az Olimpiák hegyén!

Nem vagyok én apáca

GRÓFNŐ A Herceg nagy levegőt vett, és végre királynak készült. Megváltották a rendszert jóbarátaival, meghalt a király, éljen a király. Sokan álltak sorban a trón előtt. Mert megkaptuk a szabadságot. Na, bumm! Ki gondolta volna? Kiskirályok, nagykirályok. És az én Hercegem is? Bár tudtam volna végre és végleg elfelejteni őt! De becsületem a hűség. Nélküle már nem voltam és vagyok. Csak azt a lila zakót tudnám elfelejteni, amit viselt a pulpituson, amikor aztán jól lemaradt a trónról. Maradt Herceg, ahogy én is maradtam mindig is a Grófnő. Királyok jönnek, királyok mennek, de a város ugyanaz.

Most élsz

GRÓFNŐ Közelg a vége. Visszatekintve néha én sem értem, miért is akartam oly annyira őt, a Herceget. Ahogy először megláttam, szakadt, véres katonaként, majd az elegáns, kékes kockás zakójában, a zsinóros bocskaijában, az élére vasalt szürke zakójában, a jampec csónadrágjában, fos-zöld pufajkájában, trapéz nadrágjában, farmerdzsekiijében, lila válltöméses zsakettjában. Mindig csak őt láttam és őt vártam. Pech. Annyi-de-annyi emlék köt hozzá, te jóég!

Filléres emlékeim

(A Grófnő utoljára átöltözik, ám előtte ledobja régi ruháit. Közeleg a búcsú a XX. századtól.)

Hol van az a lány

GRÓFNŐ Búcsúzom, XX. század, köszöntelek XXI. Mindig a Hercegre vártam, aki a királyt legyőzni sosem tudta, mert szolgalelkű gyáva volt mindig is. Én hittem neki, mindent elhittem, jól egyedül is maradt egy évszázadig. Hm. Így lett vége. Itt. Szülőházam e város. Budapest. Hogy van-e ennél szebb hely a világon? Nem hinném. Szerettem itt élni. Sehol máshol nem lett volna szebb életem. Most elmegyek. Aludj, Budapest! Jó éjszakát.

Lekapcsolom a villanyt

Taps. Meghajlás. Majd ráadás.

Te majd kézen fogsz